

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่องการเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชนของภาคประชาชน กรณีเครือข่ายองค์กรวิद्यุชุมชนเชียงใหม่ นั้น เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ตั้งแต่ความจำเป็นในการเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชนของภาคประชาชน ขั้นตอน กระบวนการในการเตรียมความพร้อม และปัญหาอุปสรรค รวมทั้งปัจจัยที่สนับสนุนในการเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จึงใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล โดยสัมภาษณ์เฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกอย่างละเอียด และรอบด้าน

นอกจากจะใช้วิธีการสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยยังรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสารต่างๆ ขององค์กรด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เทียบตรง และน่าเชื่อถือ จากนั้น ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้นำมาอธิบายเชิงวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

สถานที่ดำเนินการวิจัย

ศึกษาวิจัยเฉพาะพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรในการศึกษาวิจัย ได้แก่ บุคลากรในเครือข่ายองค์กรวิद्यุชุมชนเชียงใหม่ ระหว่างปี 2543-2546

กลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากเป็นการศึกษาวิจัยพัฒนาการของเครือข่าย การเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชนของภาคประชาชน และปัญหาอุปสรรคจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (ปี 2543 - 2546) ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาวิจัย จึงต้องมีคุณสมบัติอย่างน้อย 4 ข้อ ในจำนวนทั้งหมด 5 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. ต้องเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งองค์กร
2. ต้องเคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหาร หรือกรรมการดำเนินงาน หรือสมาชิกขององค์กร ในระหว่าง ปี 2543 - 2546

3. ต้องมีส่วนร่วมในการทำงานกับเครือข่ายมาโดยสม่ำเสมอ
4. ต้องมีบทบาทในการผลักดันวิทยุชุมชน และการปฏิรูปสื่อมาโดยตลอด
5. ต้องเคยได้รับการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนจากเครือข่าย อย่างน้อย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การรณรงค์สิทธิในการสื่อสารของประชาชน 2) การฝึกอบรมวิทยุชุมชน 3) การฝึกปฏิบัติจัดการวิทยุภายใต้คลื่นของรัฐ หรือ 4) การทดลองจัดตั้ง และดำเนินการวิทยุชุมชนโดยชุมชน

จากคุณสมบัติดังกล่าว สามารถได้กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คือ ผู้ที่มีคุณสมบัติตั้งแต่ข้อ 1-4 หมายถึง ผู้ที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งองค์กรในปี 2543 เคยดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการบริหารระหว่างปี 2543-2546 มีส่วนร่วมในการทำงานกับเครือข่ายมาโดยสม่ำเสมอ และมีบทบาทในการผลักดันวิทยุชุมชน และการปฏิรูปสื่อ ซึ่งมีรายชื่อ ดังต่อไปนี้

ดร.จิรพร	วิทยศักดิ์พันธุ์	คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (กปส.)
รศ. ดร.วิทยา	ดำรงเกียรติศักดิ์	สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พระมหา ดร. บุญช่วย	สิรินธร	เครือข่ายพระนักพัฒนาภาคเหนือ
นายชัชวาลย์	ทองดีเลิศ	โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา
นางพัชรินทร์	สุกัญศีล	ชมรมเพื่อเชียงใหม่
นางสุภาวรัตน์	สุธีพรวิโรจน์	ชมรมคุ้มครองผู้บริโภคเชียงใหม่

กลุ่มที่ 2 คือ ผู้ที่มีคุณสมบัติตั้งแต่ข้อ 2-5 หมายถึง ผู้ที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ระหว่างปี 2543 – 2546 มีส่วนร่วมในการทำงานกับเครือข่ายมาโดยตลอด มีบทบาทในการผลักดันวิทยุชุมชน และการปฏิรูปสื่อ และได้รับการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนอย่างน้อย 3 ด้าน ซึ่งมีรายชื่อดังต่อไปนี้

พระดี	จิตตโสภโณ	เครือข่ายพระนักพัฒนาภาคเหนือ
นายประเสริฐ	เดชะบุญ	เครือข่ายผู้ติดเชื้อจังหวัดเชียงใหม่
นางพวงทอง	จินาจันทร์	ชมรมผู้ผลิตพืชผักเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่
นายทอง	สุขรัตน์	เครือข่ายหมอพั้นบ้านล้านนา
นายมนตรี	บัวลอย	กลุ่มปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจน อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

นายมนูญ	ไไทยนุรักษ์	เครือข่ายชุมชนเมืองเชียงใหม่
นายแสงเมือง	มังกร	มูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงาน กลุ่มชาติพันธุ์
นายสิทธิชัย	ทงสะป็น	เครือข่ายเด็กและเยาวชนภาคเหนือตอนบน
นายอนุชา	คิดหา	กลุ่มปฏิรูปที่ดินเพื่อคนจน จังหวัดลำพูน
นายอินทอง	ไชยลังกา	กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำภายใต้แนวร่วมเกษตรกร ภาคเหนือ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องที่รู้ข้อมูลดีที่สุด (key-informant) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้อง ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติอย่างน้อย 4 ข้อในจำนวนทั้งหมด 5 ข้อ ตามที่กำหนดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงมีจำนวนทั้งสิ้น 16 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ ที่มีการกำหนดโครงสร้างของคำถามไว้อย่างชัดเจน ใช้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 16 คน ที่รู้ข้อมูลดีที่สุด ซึ่งแนวคำถามในแบบสัมภาษณ์อาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือมีคำถามอื่นเพิ่มเติมได้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ขณะสัมภาษณ์ และคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ โดยแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแนวคำถามเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ-นามสกุล อายุ อาชีพหลัก และประวัติการทำงานเพื่อสังคม ตลอดจนถึงสถานภาพในเครือข่ายองค์กรวิทย์ชุมชนเชียงใหม่ ซึ่งแนวคำถามของตอนที่ 1 นี้ จะทำให้ผู้วิจัยเข้าใจมากขึ้นถึงที่มาของผู้ให้สัมภาษณ์ในการเข้ามาเกี่ยวข้องกับเครือข่ายองค์กรวิทย์ชุมชนเชียงใหม่ และช่วยตรวจสอบ ยืนยันว่าบุคคลที่ผู้วิจัยกำลังสัมภาษณ์ เป็นผู้รู้ข้อมูลดีที่สุดจริง

ตอนที่ 2 เป็นแนวคำถามเกี่ยวกับเครือข่ายองค์กรวิทย์ชุมชนเชียงใหม่ ที่สามารถแบ่งได้เป็น 2 เรื่อง คือ

เรื่องที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับกำเนิด และพัฒนาการของเครือข่ายองค์กรวิทย์ชุมชนเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี 2543 - 2546 โดยจะใช้สัมภาษณ์เฉพาะบุคคลที่เคยมีส่วนร่วมในการก่อตั้ง

องค์กร เคยดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการบริหารขององค์กร และมีส่วนร่วมในการทำงานกับเครือข่าย มาโดยสม่ำเสมอ

เรื่องที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับกระบวนการในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของ ภาคประชาชน ซึ่งมีทั้งหมด 4 ด้านด้วยกันคือ 1) การเผยแพร่และณรงค์ให้ประชาชนรู้และ ตระหนักในสิทธิการสื่อสารของประชาชน 2) การฝึกอบรมวิทยุชุมชนด้านแนวคิดและทักษะใน การบริหารจัดการ และผลิตรายการวิทยุชุมชน 3) การฝึกปฏิบัติจรรยาบรรณวิทยุชุมชนภายใต้คลื่น ของภาครัฐ และ 4) การทดลองจัดตั้ง และดำเนินการวิทยุชุมชนโดยชุมชน

ทั้งนี้ แนวคำถามในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนในแต่ละด้านนั้น จะเลือกใช้ สัมภาษณ์เฉพาะบุคคลที่เคยได้รับการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนเฉพาะด้านดังกล่าวเท่านั้น โดย ทุกคนจะถูกสัมภาษณ์อย่างน้อย 3 ด้าน ตามคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างที่ได้กล่าวแล้ว

นอกจากนี้ คำถามการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน ในเรื่องการฝึกอบรมวิทยุ ชุมชนของภาคประชาชนนี้ จะมีแนวคำถามที่ต้องใช้สัมภาษณ์บุคคล 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ได้รับการ ฝึกอบรมวิทยุชุมชน กับกลุ่มผู้ที่เป็นผู้จัดกระบวนการฝึกอบรม หรือเป็นวิทยากรในการฝึกอบรม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้าน และถูกต้อง ตรงกัน

ส่วนปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่สนับสนุนในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน ของภาคประชาชนทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมนั้น จะมีอยู่ในกระบวนการเตรียมความ พร้อมวิทยุชุมชนแต่ละด้าน

2. เครื่องบันทึกเสียง

3. สมุดจดบันทึก

4. การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ในเวทีสรุปบทเรียนการทำงาน 3 ปี ของ เครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ และเวทีสังเคราะห์บทเรียนเครือข่ายสื่อภาคประชาชน ภาคเหนือ ตลอดจนได้ไปสังเกตการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของภาคประชาชนในขั้นตอน ต่างๆในสถานที่จริงตลอดระยะเวลาการเก็บข้อมูล

การทดสอบเครื่องมือ

ก่อนที่ผู้วิจัยจะจัดทำแนวคำถามในการสัมภาษณ์นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลของ เครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่จากเอกสารต่าง ๆ ของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี 2543 - 2546 จากนั้นจึงจะร่างแนวคำถามในการสัมภาษณ์ เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งผู้วิจัย ได้นำร่างแนวคำถามไปปรึกษาหารือกับผู้รู้ข้อมูลขององค์กรดีที่สุด ซึ่งเป็นทั้งผู้ก่อตั้งองค์กร

ผู้บริหาร และผู้ที่เตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนให้แก่ภาคประชาชนทุกชั้นตอน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ก่อนที่จะนำไปสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน รอบด้าน

นอกจากนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง แม่นยำ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้นำด้วยวิธีการแบบสามเส้า (triangulation) ได้แก่ แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร แหล่งข้อมูลจากตัวบุคคล และแหล่งข้อมูลจากเวทีสรุปทบทเรียนต่าง ๆ โดยผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลที่ได้นำทั้ง 3 แหล่ง ว่าตรงกันหรือไม่

การรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลมากกว่า 1 แหล่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เทียบตรง และน่าเชื่อถือ โดยแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัย มีดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ และเอกสารของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี 2543 จนถึง ปี 2546 ได้แก่

- 1.1 ธรรมนูญโครงการนำร่องวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ปี 2543
- 1.2 รายงานการประชุมของคณะกรรมการอำนวยการ ระหว่างปี 2543 - 2544
- 1.3 รายงานการประชุมของคณะกรรมการบริหาร ระหว่างปี 2543 - 2544
- 1.4 รายงานการประชุมของคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ ระหว่างปี 2543 - 2544
- 1.5 ข้อบังคับของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ประจำปี 2545
- 1.6 รายงานการประชุมประจำปี 2545 ของเครือข่ายฯ
- 1.7 รายงานการประชุมของคณะกรรมการดำเนินงาน ประจำปี 2545
- 1.8 รายงานการประชุมของคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ ประจำปี 2545
- 1.9 ข้อบังคับของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ประจำปี 2546
- 1.10 รายงานการประชุมประจำปี 2546 ของเครือข่ายฯ
- 1.11 รายงานการประชุมของคณะกรรมการดำเนินงาน ประจำปี 2546
- 1.12 รายงานการประชุมของคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ ประจำปี 2546
- 1.13 รายงานการประชุมประจำปี 2547 ของเครือข่ายฯ

2. รวบรวมข้อมูลจากเวทีสรุปทบทเรียนการทำงาน 3 ปี ของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ที่จัดขึ้นในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2547 และข้อมูลจากการสังเคราะห์บทเรียนการทำงานของเครือข่ายสื่อภาคประชาชนภาคเหนือ ในวันที่ 12 พฤศจิกายน 2547 ด้วยการเข้าร่วมเวทีเพื่อสังเกตการณ์ บันทึกผลการสรุปทบทเรียน และศึกษาจากเอกสารประกอบการประชุม

3. รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ตามคุณสมบัติที่ระบุไว้ในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 16 คน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสาร การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง และจากเวทีต่างๆของเครือข่ายฯ ซึ่งใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 17 เดือน ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2547 ถึง เดือนพฤศจิกายน 2548 ซึ่งการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ ได้สำรวจข้อมูลของเครือข่ายฯ ตั้งแต่ ปี 2543 - 2546 จากเอกสารก่อน จากนั้นสัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมและตรวจสอบข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้องของเครือข่ายฯอีกครั้งอย่างไม่เป็นทางการ และหากได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน หรือ สัมภาษณ์ยังไม่เสร็จสิ้น ผู้วิจัยก็ได้กลับไปสัมภาษณ์เพิ่มเติม

ในขณะที่กำลังเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ มาคัดแยกข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเรียบเรียงอย่างเป็นระบบพร้อม ๆ กับตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลจากหลายๆแหล่ง และได้ทบทวนทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดเวลา เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากข้อมูลที่ได้ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชนของภาคประชาชน ตั้งแต่การรวมกลุ่มของภาคประชาชนในการเตรียมความพร้อม ขั้นตอน กระบวนการในการเตรียมความพร้อม และปัญหาอุปสรรค ปัจจัยที่สนับสนุนในการเตรียมความพร้อมทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์การต่อสู้ให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชนระดับท้องถิ่น ซึ่งอยู่ในช่วงของการปฏิรูปสื่อ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำทฤษฎีวิพากษ์สื่อสารมวลชน แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพทางการสื่อสาร และแนวคิดเรื่องสื่อภาคประชาชน ซึ่งเป็นกรอบความคิดหลักในการวิจัย มาช่วยวิเคราะห์ อธิบายปัจจัยที่ทำให้ภาคประชาชนมารวมกลุ่มกันเพื่อเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชน และความจำเป็น ตลอดจนความต้องการด้านสิทธิเสรีภาพการสื่อสารของประชาชน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องวิद्यุชุมชนมาช่วยอธิบายขั้นตอน และ กระบวนการในการเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชนของภาคประชาชนในด้านต่างๆด้วย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการสื่อสารของภาคประชาชนที่ชุมชนเป็นเจ้าของ ดำเนินการ โดยชุมชน และเพื่อประโยชน์ของชุมชน

ส่วนปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่สนับสนุนในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน
นั้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีวิพากษ์สื่อสารมวลชน และสถานการณ์ความเคลื่อนไหวของการ
ปฏิรูปสื่อในกระแสด้านกองทุนการเมืองผูกขาดมาช่วยอธิบาย วิเคราะห์ในที่นี้ด้วย

